Місячний Економічний Моніторинг України

№233, червень 2024 року

Резюме

- 11-16 червня відбулось кілька важливих міжнародних подій, які сприятимуть стійкості та перемозі України: URC2024, засідання Групи Семи, Глобальний саміт миру.
- За оцінкою ІЕД в травні темпи приросту реального ВВП дещо сповільнились до 3,5% дпр порівняно з 4,2% дпр в квітні внаслідок суттєвого пошкодження російськими атаками генерації електроенергії.
- Тривають обмеження у постачанні електроенергії як для промисловості, так і населенню: ощадливе споживання та встановлення децентралізованих потужностей з виробництва електроенергії в пріоритеті.
- Український морський коридор дозволяє наростити експорт руд та продукції металургії.
- В травні зовнішня допомога була найнижчою, але вже в червні Україна має отримати близько 4 млрд дол. США позик.
- У травні, як і у попередні три місяці, споживча інфляція була дещо вищою 3% (3,3% дпр).
- НБУ у червні вчергове зменшив облікову ставку: з 13,5% до 13% річних.
- Обмінний курс гривні пройшов позначку у 40 грн за дол. США через зростання попиту на готівкову валюту.

Фінансується Європейським Союзом

ІЕД готує публікацію Макроекономічного моніторингу України за фінансової підтримки Європейського Союзу в рамках проєкту «Економіка України під час війни та підтримка українців, постраждалих від війни».

Автори: Олександра Бетлій, Ірина Коссе, Віталій Кравчук, Вероніка Мовчан

URC2024, рішення G7 та Саміт Миру: Нові угоди, які можуть допомогти Україні

URC2024: 11-12 червня в Берліні відбулась конференція Ukraine Recovery Conference 2024 (URC2024), в роботі якої взяли участь 3400 учасників з-поміж урядів різних держав, представників громадянського суспільства та бізнесу. Представники місцевої влади презентували свої проєкти, щоб залучити додаткове фінансування на їх реалізацію. Під час конференції відбулось підписання кількох важливих угод, а також меморандумів про співпрацю, які передбачають надання Україні фінансової допомоги на відбудову об'єктів енергетичної інфраструктури та впровадження проєктів децентралізованої генерації електроенергії, будівництва укриттів, фінансування бізнесу в різних секторах. Серед іншого було започатковано кілька важливих ініціатив. Так, ініціатива Skills Alliance спрямована запровадити систему навчання та перенавчання працівників з огляду на високий рівень структурного безробіття сьогодні. SME Alliance покликана збільшити фінансування підтримки МСП. Важливо, що також передбачається запровадити програму перестрахування політичних, воєнних та інших ризиків, що може забезпечити доступ як українських, так і іноземних компаній до страхування та сприяти інвестиціям в Україні.

Рішення G7: 13 червня лідери «Групи семи» (G7) ухвалили рішення щодо спрямування Україні позики у сумі 50 млрд дол. США, сплата відсотків та погашення якої буде покриватись за рахунок прибутків, отриманих від заморожених російських активів. Відповідно було ухвалено рішення про подальше замороження таких активів. Поки що немає детальної інформації щодо розподілу цих коштів за напрямками. Водночас виглядає так, що не всі кошти будуть спрямовані через український бюджет і що частина цих коштів оплатить оборонні замовлення на користь України. Це рішення G7 є надзвичайно важливим для збільшення стійкості України з огляду на наявний фінансовий розрив, що існує на 2025 рік.

Саміт Миру: 16 грудня відбувся Глобальний саміт миру в Швейцарії, в роботі якого брали участь представники 101 країни. За результатами Саміту 78 держав та чотири організації підписали спільне комюніке. Три пункти комюніке стосуються забезпечення роботи атомних електростанцій України, включно з ЗАЕС, безпечного експорту аграрної продукції з України та повернення всіх військових полонених та дітей, вивезених в росію.

ВВП та реальний сектор: Подальше сповільнення темпів приросту реального ВВП

За оцінкою ІЕД в травні темпи приросту реального ВВП дещо сповільнились до 3,5% дпр порівняно з 4,2% дпр в квітні. Наші оцінки у травні враховують дані з оновленого переліку найбільших трьохсот підприємств на основі оприлюдненої фінансової звітності за 2023 рік, але результати, на нашу думку, залишились порівнюваними з оцінками за попередні місяці.

Як і в квітні, сповільнення темпів економічного зростання було наслідком подальшого руйнування та пошкодження потужностей генерації електроенергії російськими дронами та ракетами. Також свою роль зіграла вища база порівняння минулого року. Хоча відповідно до опитування ІЕД оцінки зростання обсягів виробництва залишаються додатними, але індекси впали, так само як і рівень оптимізму. Небезпечні умови роботи знову стали головною перешкодою для роботи бізнесу. Другою за значущістю є брак робочої сили. Проблеми з доступом до електроенергії в травні були на четвертому місці за вагомістю перешкод, тоді як на третьому – високі ціни на сировину.

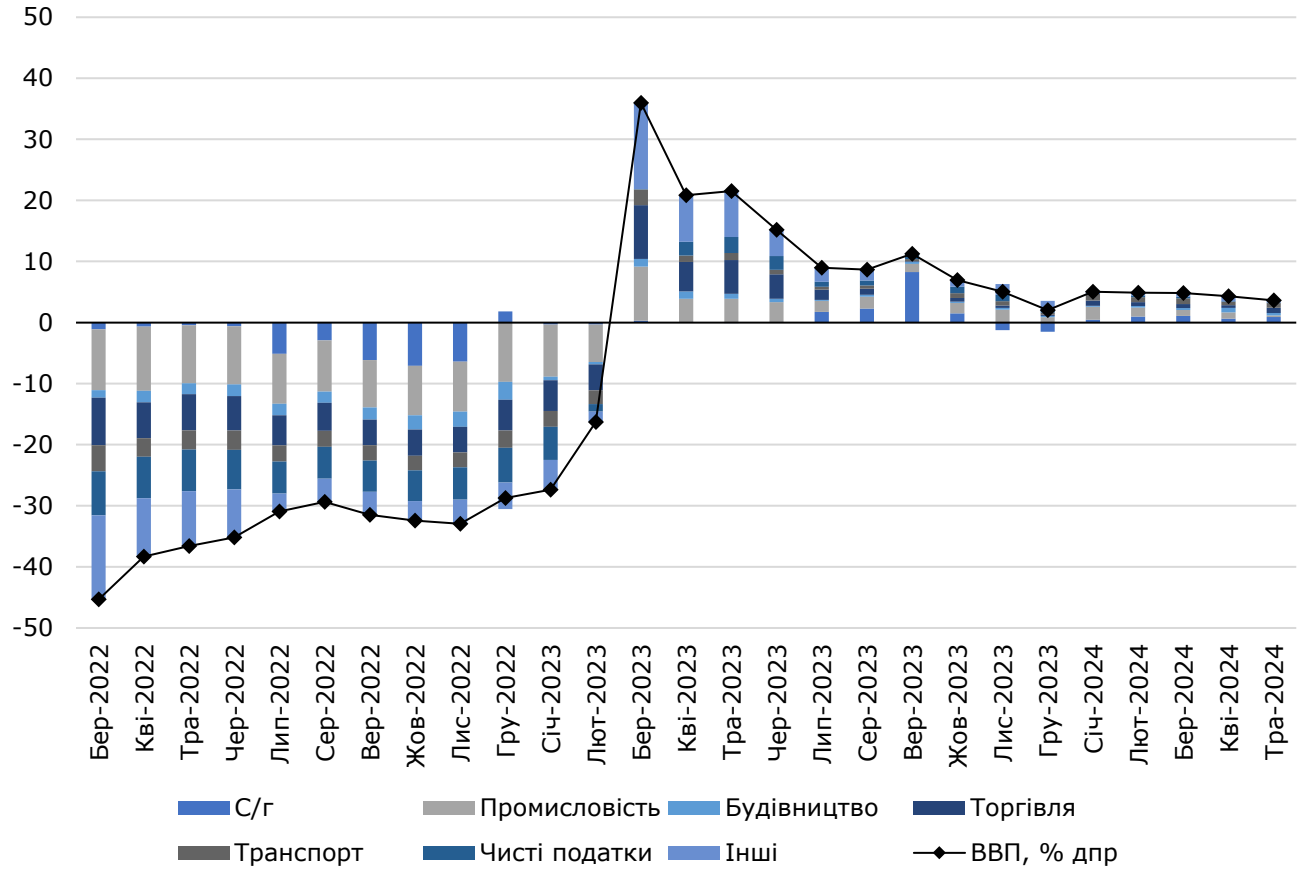
Через пошкодження генерації електроенергії було застосовано обмеження постачання електроенергії для бізнесу. В результаті за оцінкою ІЕД темпи приросту в переробній промисловості сповільнились до 5% дпр з 11% дпр. Водночас легша логістика підтримувала розвиток сектору, зокрема йдеться про машинобудування та металургію. Надалі бізнес стоїть перед потребою інвестувати кошти в децентралізовану генерацію електроенергії.

Реальна ВДВ в добувній промисловості за оцінкою зросла на 2% дпр завдяки досить сталому видобуванню газу, залізної руди, а також будівельних матеріалів.

Реальна ВДВ в транспорті зросла на майже 15% дпр порівняно з 11% дпр в квітні зокрема через розблокування західного кордону, а також через ефект статистичної бази. На відміну від кволої роботи зернового коридору у 2023 році Український морський коридор дозволяє тримати високим експорт через морські порти. При цьому, везуть не лише зернові, але й залізну руду та продукцію металургії. «Укрзалізниця» надалі звітує про збільшення перевезень товарів на понад 30% дпр.

Торгівля за оцінкою прискорила зростання. Зокрема більше видатків було спрямовано на купівлю пристроїв та засобів, які можуть забезпечити стійкість домогосподарств під час відключень електроенергії. За оцінкою торгівля зросла майже на 6% дпр.

Рисунок 1: Внески до реального ВВП, в.п.



Джерело: оцінка ІЕД, зроблена за підтримки Програми USAID "Конкурентоспроможна економіка України"

При цьому, вже після зробленої оцінки з'явилось більше даних щодо приросту металургії в травні, які виявились значно кращими за наші оцінки (зокрема йдеться про зростання виробництва сталі підприємствами Укрметпрому на понад 26% дпр). Це, ймовірно, пов'язано з прямими договорами про імпорт електроенергії з боку окремих компаній, що є можливими завдяки рішенням уряду, ухваленим ще на початку 2023 року. Тому, можливо, ми дещо переглянемо наші поточні оцінки в липні.

Енергетика: Дефіцит електроенергії зростає

Електроенергія. В Україні продовжуються започатковані в середині травня обмеження у постачанні електрики промисловості та населенню. Найбільший дефіцит відчувається у вечірні та нічні години, коли не працюють СЕС, оскільки російські обстріли зруйнували 50% енергогенеруючих потужностей України (42 енергоблоки), лише 27% потужностей великих ТЕС залишаються в робочому стані. Також у критичному стані перебуває Дніпровська ГЕС. Загалом знищено 9,2 ГВт української генерації, що складає половину від пікового споживання в 18 ГВт. Крім того, в травні та червні зросло споживання електроенергії через спеку та використання кондиціонерів.

У травні Україна вдвічі збільшила імпорт електроенергії – до 448 млн кВт-год на суму 35 млн дол. США, експорт з 12 травня відсутній. Державний енерготрейдер АТ «Енергетична компанія України» (ЕКУ) у травні 2024 року імпортував найбільший обсяг електроенергії від початку комерційної діяльності компанії в липні 2022 року. Він на понад третину більше, аніж у квітні, і в понад двічі більше за березневий показник.

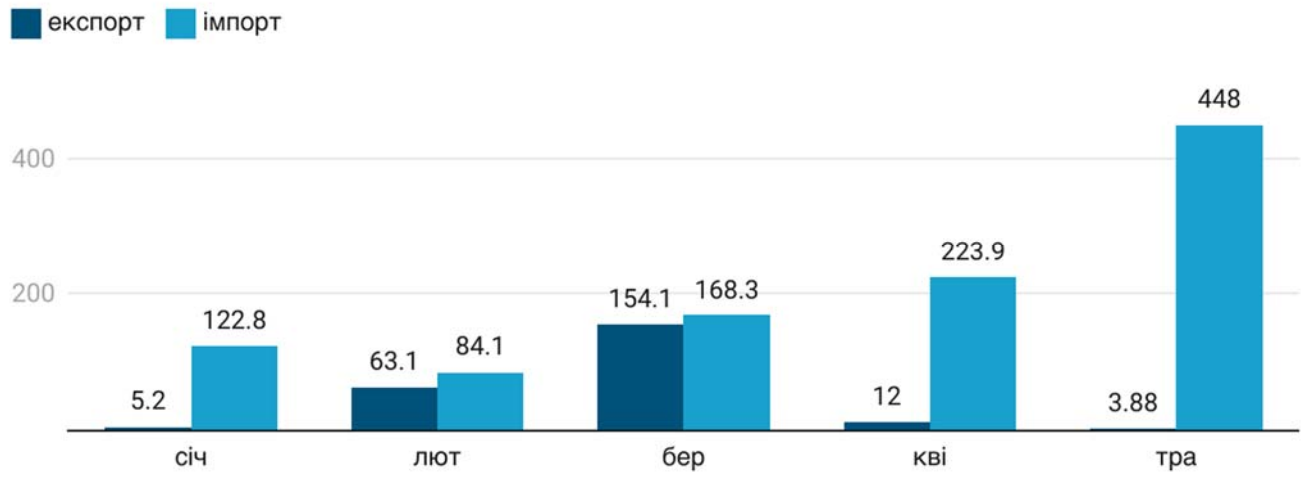
Уряд рекомендував міністерствам, центральним органам влади та обласним державним адміністраціям відмовитися від використання кондиціонерів та зовнішнього освітлення будівель. Також місцева влада має обмежити вуличне освітлення. В червні «Укрзалізниця» з метою зменшення споживання електроенергії тимчасово змінила графіки руху 74 приміських

електропоїздів по всій Україні – деякі поїзди тимчасово не будуть курсувати, а деякі змінять періодичність або їм буде обмежено маршрут. В Одесі задля зменшення навантаження на енергосистему з 5 червня зменшили кількість тролейбусів і трамваїв на маршрутах. Для ОСББ діє програма ГрінДІМ, яку запустив Фонд енергоефективності, за якою ОСББ можуть отримати компенсацію до 1 млн грн за встановлення сонячних електростанцій та до 2 млн грн за встановлення теплових насосів для опалення.

З 1 червня НКРЕКП підвищила тарифи на електроенергію для населення – до 4,32 грн/кВт-год. Проте навіть це підвищення не покриває ринкову вартість виробництва електроенергії для населення, яка, за словами прем'єр-міністра Дениса Шмигаля, складає 7-8 грн/кВт-год. Також у травні були підвищені граничні ціни на ринку електроенергії до 5,6-10 грн за кВт-год з 3-8,25 грн за кВт-год залежно від часу постачання та виду контракту. Це, відповідно, збільшило вартість електроенергії для промислових споживачів.

Національна комісія регулювання енергетики та комунальних послуг набула статусу офіційного члена Асоціації органів-емітентів (Association of Issuing Bodies – AIB). Це ключовий крок для започаткування роботи української системи гарантій походження зеленої електроенергії за принципами ЄС.

Рисунок 2: Експорт та імпорт електроенергії у 2024 році, тис. МВт-год



Джерело: DixiGroup

Газ. За п'ять місяців 2024 року «Укргазвидобування» збільшило видобуток природного газу на 10% порівняно з аналогічним періодом минулого року. Збільшення обсягів газовидобутку та висока температура повітря у квітні дали можливість «Нафтогазу» накопичити паливо у своїх підземних сховищах газу (ПСГ) швидше, ніж торік – темпи закачування на 0,33 млрд куб. м перевищують показники аналогічного періоду 2023 року. За розрахунками ExPro, Україна з початку цьогорічного сезону закачування природного газу (31 березня) закачала до ПСГ близько 1,06 млрд куб м природного газу.

Вугілля. Кабінет Міністрів дозволив експортувати вугілля з України. Цьогоріч дозволений обсяг становить 1,1 млн тонн кам'яного вугілля, антрациту й палива, отриманого з кам'яного вугілля. Рішення прийняте для забезпечення роботи державних вугледобувних підприємств та реалізації енергетичного вугілля на фоні падіння внутрішнього попиту на вугілля з боку зруйнованих ТЕС.

Транспорт: Україна відновлює морські контейнерні перевезення

Морський транспорт. В травні морські порти України обробили 8,3 млн т вантажів, що на 17% менше, ніж у квітні. Лідери вантажообігу – зернові (5,3 млн т) та руди (1,5 млн т). Вантажообіг через Український морський коридор у травні скоротився на 13% дпм і склав 6,7 млн тонн, з яких 4,5 млн т – аграрна продукція.

Світовий лідер морський контейнерних перевезень компанія Maersk у співпраці з українською компанією Iteris запускає перший контейнерний сервіс до портів Великої Одеси з початку повномасштабного вторгнення рф. Контейнеровоз місткістю понад 1100 TEU ходитиме між

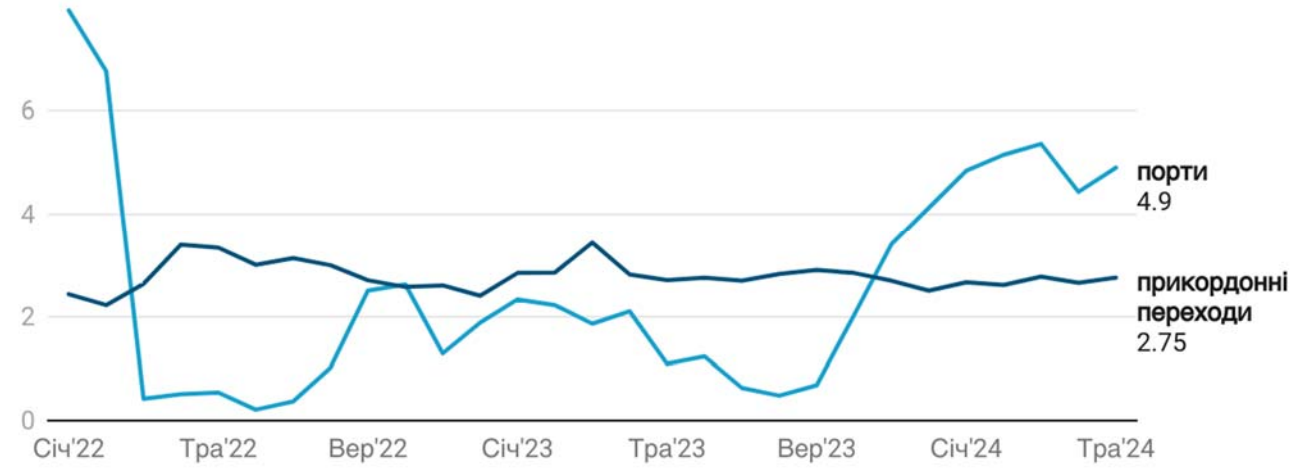
портом Чорноморськ та румунським портом Констанца. Також плани поновити діяльність у портах України мають Hapag-Lloyd та MSC.

Залізничний транспорт. «Укрзалізниця» перевезла в травні 15,5 млн тонн вантажів, що на 2% більше, ніж в квітні, та на 35% більше, ніж в травні 2023 року. Обсяги перевезення в напрямку західного кордону склали 2,75 млн т (+3,8% дпм), в напрямку портів – 4,9 млн т (+9,7% дпм). Найбільше було перевезено зернових вантажів (3,3 млн т), руди (2,7 млн т) та чорних металів (0,4 млн т).

З 5 червня «Укрзалізниця» знизила вартість експортних перевезень сільськогосподарської продукції для територій, на яких тривають бойові дії, на 30%. Станом на 13 червня знижку використали для відправлення 517 вагонів і 17 фітингових платформ.

В травні «Укрзалізниця» перевезла майже 2,2 млн пасажирів у внутрішньому сполученні (зростання на 22% дпр) та майже 200 тисяч — у міжнародному (зростання на 21% дпр). Маршрут Київ — Чоп зріс на 221% дпр, маршрути Миколаїв — Київ та Київ — Миколаїв зросли на 52% та 66% відповідно. У топі також маршрути Київ — Хмельницький — Київ, Київ — Хелм — Київ, Київ — Вінниця — Київ.

Рисунок 3: Перевезення вантажів залізницею в експортному сполученні, млн т



Джерело: «Укрзалізниця»

Автомобільний транспорт. В травні обсяг експорту автомобільним транспортом зріс у порівнянні з квітнем 2024 року на 10,7%, склавши 893,3 тис. т. Це стало наслідком відсутності блокування кордонів.

Однак знову з 4 по 8 червня протестувальники блокували рух вантажівок у пункті пропуску «Рава-Руська – Гребенне» на виїзд з України. На в'їзд в Україну пропускали вантажівки за графіком: 12 транспортних засобів протягом 12 годин, а також по 4 вантажівки, які перевозять гуманітарну допомогу, на годину.

Україна та Словаччина 31 травня домовилися про спрощення процедури відкриття міжнародних автобусних маршрутів між країнами – скасована норма щодо необхідності паритетного партнера з іншої країни. Також сторони домовилися розглядати заяви на відкриття маршрутів протягом 30 днів, що значно прискорить процес відкриття та запуск нових маршрутів. Водночас Міністерство транспорту Словаччини наголосило, що в один день з однієї автостанції за одним міжнародним маршрутом може вирушати лише один автобус.

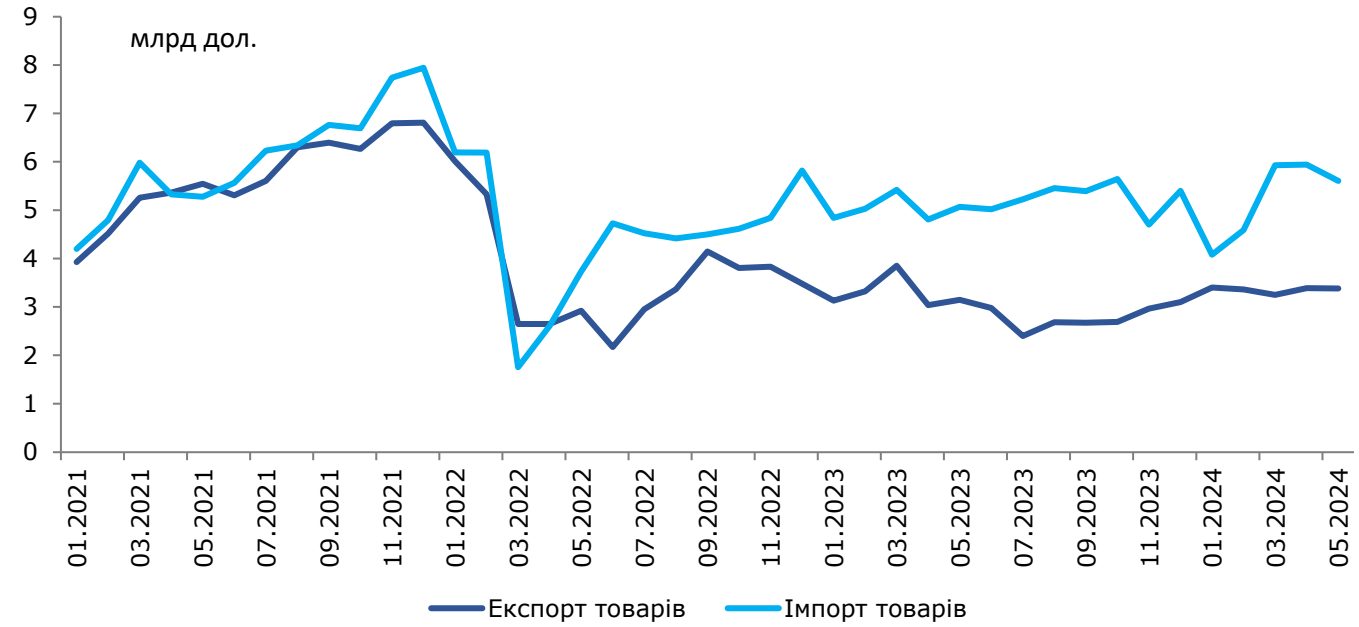
Зовнішня торгівля: Експорт у травні залишився близьким до квітневого рівня

Експорт у травні залишався практично незмінним порівняно із квітнем у доларовому виразі і склав близько 3,4 млрд дол. США. Про це свідчать дані митниці. Експорт агропродукції дещо зменшився до 2,11 млрд дол. з 2,19 млрд дол. у квітні. Зокрема зменшився експорт пшениці та кукурудзи, але зріс експорт олії. Це відбулось на фоні зниження запасів із минулорічного врожаю. Втім частково зниження обсягів компенсувалось вищими цінами. Попри дефіцит електроенергії експорт продукції металургії сягнув найбільшого показника з початку року – 390 млн дол. насамперед внаслідок вищих фізичних обсягів. Експорт мінеральних продуктів (передусім залізної руди) був найменшим з початку року і склав 285 млн дол. через падіння

цін на залізну руду та певне зменшення фізичних обсягів експорту. Експорт інших товарів поступово зростав.

Імпорт у травні дещо знизився порівняно з квітнем: на 0,3 млрд дол. до 5,6 млрд дол. Насамперед знизився обсяг імпорту хімічних продуктів через менші обсяги купівлі добрив та ліків (з 1,18 до 0,89 млрд дол.) Також дещо зменшився імпорт за іншими позиціями. Вплив дефіциту електроенергії на показники імпорту наразі був стриманим: переважно збільшився імпорт енергоносіїв, але різкого зростання не відбулось. Імпорт генераторів та акумуляторів також зріс, але обсяги імпорту були порівнянними з обсягами імпорту восени, коли домогосподарства готувались до зими із можливими перебоями енергопостачання.

Рисунок 4: Торгівля товарами України, 2021-2024, млрд дол. США



Джерело: Державна митна служба України

Державний бюджет: Ситуація з фінансуванням бюджету у 2024 році досить сприятлива

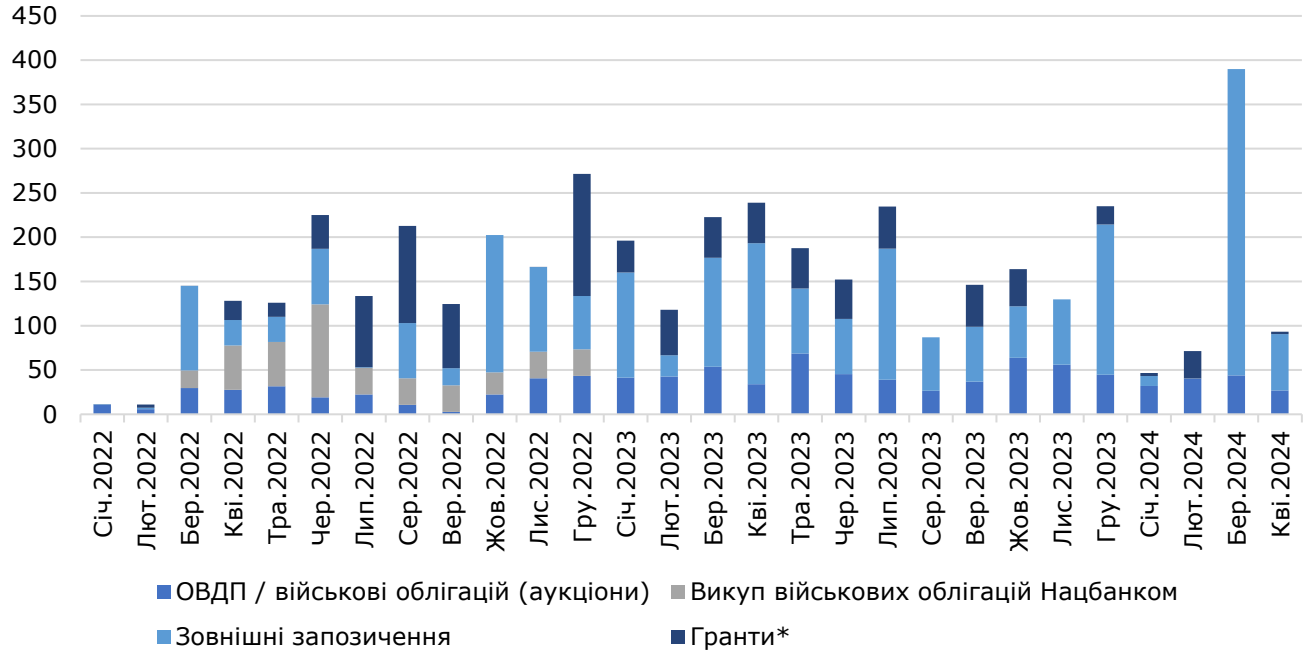
За оперативною інформацією Мінфіну доходи Державного бюджету в травні становили 229 млрд грн, з яких 152 млрд грн надійшло до загального фонду бюджету. Доходи загального фонду були нижчі за показники березня (порівнюємо із березнем, оскільки у травні, як і у березні, більшість підприємств сплачує податок з прибутку (ПнПП) за попередній квартал), оскільки доходи від ПнПП були нижчими. Так, в березні банки сплачували ПнПП за ставкою 50% за результатами 2023 року, тоді як в травні сплата ПнПП здійснювалась за результатами першого кварталу 2024 року за ставкою 25%: відповідно, доходи від ПнПП в березні становили 60,1 млрд грн, а в травні 42,1 млрд грн.

Доходи загального фонду в травні також були меншими за квітневі. Так, в квітні НБУ перерахував до бюджету 38,6 млрд грн, а гранти становили 2,7 млрд грн: цих платежів в травні не було. Також дещо скоротились валові доходи від ПДВ: на 6,6% дпм, хоча й зросли на 20,9% порівняно з минулорічними, тоді як суми відшкодованого ПДВ дещо зросли. Хоча річний приріст доходів від імпортного ПДВ залишився високим (42,9% дпр), але вони були дещо нижчими за квітневі показники.

При цьому, податкові надходження, які адмініструє Державна податкова служба, були вищими за розпис на 11,3%, а ті, які адмініструє Державна митна служба, були перевиконані на 9,1% (відповідно на 44,7 млрд грн та 19,6 млрд грн).

Хоча доходи були перевиконані, дефіцит залишався меншим за розпис. Так, в травні були найменші надходження від зовнішніх запозичень: надійшло лише 20 млн дол. США від Світового банку. Від розміщення ОВДП було отримано 46 млрд грн, оскільки Мінфін доклав зусиль зі зниження ставки залучення, а також обмежив запозичення, номіновані в іноземній валюті. В результаті видатки, хоча і були поки найбільшими цього 2024 року, але становили близько 91% від розпису.

Рисунок 7: Фінансування та гранти, які надійшли в державний бюджет, млрд грн



Примітка: * гранти є частиною доходів бюджету, які обліковуються за кодом 42000000 «Офіційні трансферти від ЄС, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ».
Джерело: Мінфін, openbudget.gov.ua

В травні Україна та МВФ досягли домовленості про четвертий перегляд програми на рівні експертів. У двадцятих числах червня очікується позитивне рішення Ради МВФ щодо перегляду програми, що дозволить Україні отримати 2,2 млрд дол. США. При цьому, п'ятий перегляд може виявитись складнішим і через важчі структурні маяки, і через потребу переглянути макроекономічний прогноз. Так, припущення щодо завершення війни вже у 2024 році виглядають оптимістичними, а перегляд цього припущення зменшить очікуване економічне зростання та збільшить фінансові потреби. Щодо останнього позитивним буде вплив рішення Групи Семи щодо надання Україні позики у сумі 50 млрд дол. США.

Також в червні Україна має отримати 1,9 млрд євро від ЄС за механізмом підтримки Ukraine Facility, які пов'язані з ратифікацією Україною угоди про позику від ЄС. При цьому, подальші транші бюджетної підтримки за Механізмом для України будуть надаватись лише на основі оцінки впроваджених рішень, які передбачено в ухваленому урядом Плані України. Також в червні розпочинається видача гарантій за другим компонентом Механізму для України у сумі 1,4 млрд євро: йдеться про 1 млрд євро позики та 0,4 млрд євро змішаного фінансування. Гроші буде надано передусім на відновлення енергетики та підтримку МСП.

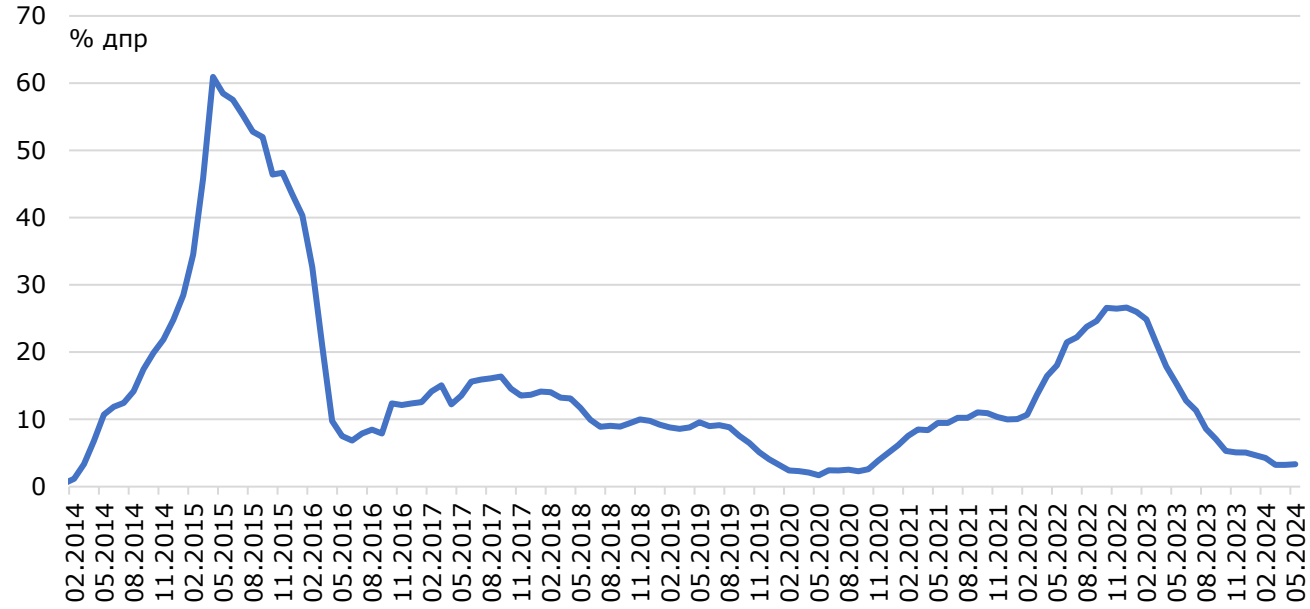
Інфляція: Споживча інфляція залишилась близькою до 3% дпр

У травні як і у попередні три місяці споживча інфляція була дещо вищою 3% (3,3% дпр). Це, ймовірно, відображало гарний урожай минулого року (та для деяких продуктів цього року), нижчі, ніж минулорічні, експортні ціни на українську сільськогосподарську продукцію, зниження логістичних витрат на імпорт та значну конкуренцію за досі значно нижчий, ніж у 2021 році споживчий попит. Це поки що компенсувало збільшення ряду статей витрат бізнесу через зростання заробітних плат, збільшення вартості палива та електроенергії, ослаблення гривні до долара.

Втім, баланс між факторами, які стримують зростання цін, та зростанням витрат постачальників та торгових мереж може змінитись у наступні місяці та призвести до прискорення інфляції. Помірні інфляційні очікування та порівняно обмежений попит надалі стримуватимуть зростання цін, тому різкого підвищення цін на більшість товарів не очікується. Винятком став тариф на електроенергію, який уряд у червні підняв на 62% (з 2,2 до 3,6 грн за кВт-год без ПДВ): це підвищення збільшить індекс споживчих цін більш як на 1%.

Місячна інфляція у травні прискорилась до 0,6% дпм через подорожчання фруктів на понад 10% дпм. Водночас далі обвалювались ціни на яйця: вони подешевшали на 14% дпм та майже удвічі порівняно з груднем. Ціни на інші товари зростали в середньому на 0,3% дпм.

Рисунок 8: Інфляція споживчих цін



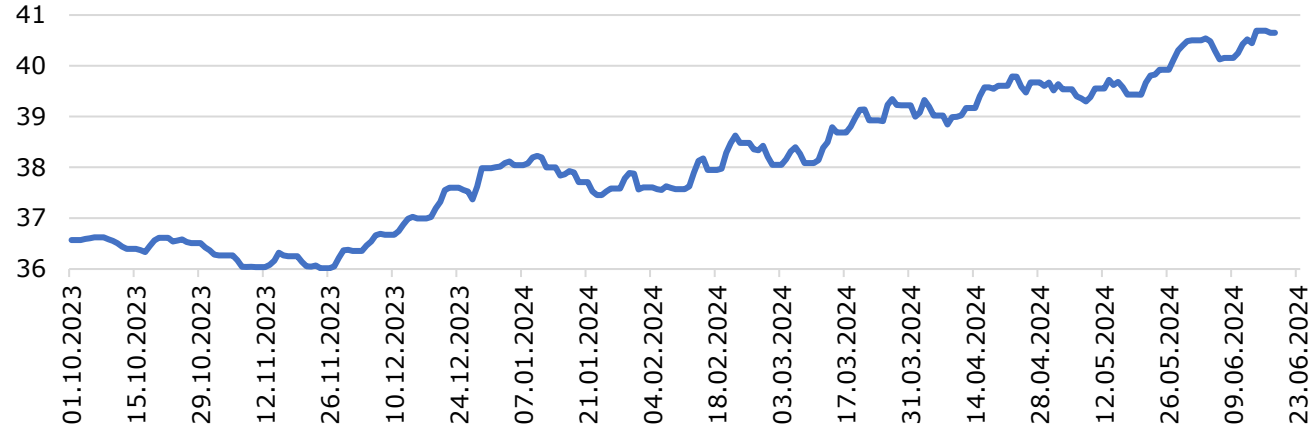
Джерело: Держстат

Монетарна та валютна політика: Гривня подешевшала до понад 40 грн за долар, а НБУ вчергове знизив ставку

Монетарна політика. НБУ у червні вчергове зменшив облікову ставку: з 13,5% до 13% річних. Це рішення відповідало квітневому прогнозу НБУ, за яким облікова ставка у червні буде знижена до 13% і буде залишатись на такому рівні до кінця року. В НБУ також нагадали про очікуване прискорення інфляції до 6% до кінця року, що пояснює такий прогноз облікової ставки.

Втім, НБУ вже кілька разів знижував свої прогнози облікової ставки, тому подальше зниження ставки цього року цілком можливе. А особливо якщо ціни зростатимуть повільніше, ніж прогнозує НБУ.

Рисунок 9: Офіційний курс гривні до долара США (грн за дол. США)



Примітка: Зауважимо, що значення обмінного курсу на рисунку починаються з 36 грн за дол. США
Джерело: НБУ

Валютна політика. За останні чотири тижні курс гривні перевищив 40 грн за дол. США і сягнув 40,6 грн за дол станом на 14 червня. Це відбувалось на фоні значних інтервенцій НБУ, що сягнули понад 3,3 млрд дол. за цей період. У травні різко зріс попит на готівкову валюту, зберігався значний дефіцит зовнішньої торгівлі та збільшився попит на валюту за іншими статтями через пом'якшення НБУ частини валютних обмежень. Перетин психологічної позначки у 40 грн за дол. міг дати додатковий поштовх до попиту на валюту.

У травні міжнародні резерви НБУ знизились до 39,0 млрд дол. із 42,4 млрд дол. через перерву у залученні зовнішнього фінансування у травні та низькі валютні залучення урядом на внутрішньому ринку. Як наслідок, Уряд витратив на 510 млн дол. більше на погашення відсотків та основної суми боргів перед власниками валютних ОВДП, МВФ та іншими донорами, ніж залучив. На фоні збільшення попиту на долари НБУ витратив майже 3,1 млрд дол. на стримування знецінення гривні до долара. За оцінкою НБУ резерви все ще покривають понад п’ять місяців імпорту України. Також у червні очікують надходження коштів від МВФ та ЄС до резервів.

Контакти:

Інститут Економічних Досліджень
та Політичних Консультацій
вул. Рейтарська 8/5-А, 01030 Київ
Тел. (+38044) 278-6342
E-mail: institute@ier.kyiv.ua
http://www.ier.com.ua

Застереження

Ця публікація була підготовлена Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій за фінансової підтримки Європейського Союзу. Її зміст є виключною відповідальністю Інституту економічних досліджень і політичних консультацій і не обов'язково відображає погляди Європейського Союзу. МЕМУ має виключно інформаційний характер. Судження, представлені у цій публікації, відображають нашу точку зору на момент опублікування та можуть бути змінені без попередження. Хоча ми доклали самих ґрунтовних зусиль для підготовки якомога точнішої публікації, ми не беремо на себе жодної відповідальності за можливі помилки. Інститут не несе зобов'язань за будь-які збитки чи інші проблеми, які виникли прямо чи опосередковано через використання будь-яких показників цієї публікації. В разі цитування обов'язковим є посилання на Інститут економічних досліджень та політичних консультацій.